

נחושתי

מים ראשונים: נחש הנחושתי שעשה משה וביטל חזקיהו המלך הוא נושא רחב ונכבד ולפיכך חלקנו אותו לשניים: דף מקדים בפרשה זו בשם נחש הנחושתי מוקדש למעשה משה, ואילו דף זה מוקדש למעשה חזקיהו, שנתן לו את שמו נחושתי.

ויעש משה נחש נחשתי וישמהו על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשתי וחי: (במדבר כא ט).

הוא הסיר את הבמות ושבר את המצבת ... וכתת נחש הנחשתי אשר עשה משה ... ויקרא לו נחשתי: (מלכים ב יח ד).

רש"י מלכים ב יח ד

"ויקרא לו נחושתי" - לשון בזיון כלומר מה צורך בזה אינו אלא נחש נחושתי.²

משנה מסכת פסחים פרק ד משנה ט

ששה דברים עשה חזקיה המלך, על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו. כיתת נחש הנחושתי והודו לו. גנז ספר רפואות והודו לו. על שלשה לא הודו לו: קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו, סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו, עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו.³

מסכת עבודה זרה דף מד עמוד א

אמר להן רבי יוסי: והלא כבר נאמר: "וכתת נחש נחושתי אשר עשה משה!" אמרו לו: משם ראייה? הרי הוא אומר: "ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף" - לך - משלך, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והתם בדין הוא דכתותי לא הוה צריך, אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה, עמד וכיתתו.⁴

¹ מדובר על חזקיהו מלך יהודה, ככתוב שם: "וְהָיָה בְּשָׁנַת שְׁלֹשׁ לְהוֹשַׁע בֶּן אֱלֹהֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ חֲזַקְיָהוּ בֶן אֲחִזּוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה ... וַיַּעַשׂ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָיו ה' כָּלֵל אֲשֶׁר עָשָׂה דָוִד אָבִיו: הוּא הִסִּיר אֶת הַבָּמוֹת וְשָׁבַר אֶת הַמִּצְבֹּת וְכָרַת אֶת הָאֲשֵׁרָה וְכָתַת נַחֲשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עָד הַיָּמִים הֵהֱמָה הָיָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֹשֶׁתָן". וזה אגב מהמקרים הנדירים במקרא של סיפור שמתחיל בתורה יש לו המשך ואף סיום בנ"ך. (בדומה לשבטי עבר הירדן המזרחי. מה עוד?). במקבילה בספר דברי הימים (ב פרק כט) לא מוזכר כיתות נחש הנחושתי ע"י חזקיהו. מוזכרים שם במות ומזבחות, טומאה ונדה שהוציאו מן ההיכל, מהקודש, אבל לא נחש הנחושתי. על עשיית נחש הנחושתי ע"י משה, ראה דברינו נחש הנחושתי בפרשה זו. שם ניסינו להסביר את מעשהו של משה. הפעם נרצה לדון בנחושתי, בנחש הנחושתי שחזקיהו נותן לו את השם נחושתי, והוא מכתת אותו ומעביר מן העולם. מדוע עשה זאת? מדוע לא עשו זאת מלכים צדיקים שקדמו לו דוגמת דוד, שלמה, "אסא יהושפט ושאול הצדיקים" (ראה פסיקתא זוטרתי להלן). האין הוא מוציא בכך לעז על משה? האם היה נחש הנחושתי עבודה זרה?

² ראה גם פירוש רד"ק שם: "ויקרא לו נחושתי - דרך בזיון כלומר אינו אלא נחושתי, מה כח יש בו להרע ולהטיב? בעת שכתתו קרא לו, כן אמר להם לישראל: איך יעלה בלב אדם כי זה יועיל, כי אינו אלא נחושתי. ותוספת הנר"ן להקטינו כמ"ד האמינו וי"ו נר"ן אישון שבתון". חזקיהו לא רק מסלק וכותת את נחש הנחושתי שעשה משה, אלא גם מבזה אותו. האם היו כאן שני שלבים? תחילה ביזה וניסה להמעיט מכוחו וכשראה שזה לא עוזר והעם ממשיך לנהות אחריו, ביער והשמיד? או שמא לאחר שהשמיד אותו קרא לו בשם גנאי על מנת שלא ייזכר לטוב (רד"ק אומר שהשם והביטול היו ביחד). כך או כך, העימות של מעשה חזקיהו מול משה, רק מתחזק. ושאלתנו בעינה עומדת: מדוע עשה זאת? האם אין בכך ביקורת והטלת פגם במעשה משה, ולו בדיעבד?

³ להסבר כל שישה דברים אלה, ראה פירוש קהתי במשנה שם וכן בגמרא פסחים נו ע"א (וכן ברכות י ע"ב), ברש"י ושטיינזלץ שם. ראה גם אבות דרבי נתן נוסח א פרק ב, על "עשו סיני לתורה" (דברינו במיוחדים), שם נמנים ארבעה דברים חיוביים שעשה חזקיהו: "יחזקיהו מלך יהודה עשה ארבעה דברים והסכימה דעתו לדעת המקום. גנז ספר רפואות והסכימה דעתו לדעת המקום. כתת נחש הנחושתי והסכימה דעתו לדעת המקום ... והסיר את הבמות והמזבחות והסכימה דעתו לדעת המקום ... סתם מי גיחון והסכימה דעתו לדעת המקום". אחרי כל ההסברים שהבאנו להצדקת מעשהו של משה בדברינו נחש הנחושתי, חזקיהו מכתת את נחש הנחושתי שעשה משה, מכון בכך לדעת המקום וחכמים מודים לו. האין בכך חוסר הסכמה וחוסר הודאה, בדיעבד, עם מעשהו של משה? ראה איך הפסוק במלכים מזכיר את נחש הנחושתי בנשימה אחת עם הבמות והאשרה (ראה גמרא ע"ז להלן).

⁴ שיטת ר' יוסי (במשנה שם) היא שאפשר לבטל עבודה זרה ע"י שחיקה זרייה לרוח ואין חובה להוליכה לים המלח. חכמים אוסרים, שמא יינה מכך, למשל כזבל לשדהו. ר' יוסי מביא ראייה לשיטתו מנחש הנחושתי שחזקיהו כתת. תשובת חכמים החולקים עליו היא שאין להביא ראייה מנחש הנחושתי, משום שנחש הנחושתי לא היה עבודה זרה. מדוע? משום שמשה עשה אותו ולא בני ישראל ו"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" (היינו, גם אם מישהו מבני ישראל התכוון לעבודה זרה כאשר הביט בנחש, אין הוא יכול להפוך אותו לעבודה זרה משום שאינו שלו, הוא חפץ פרטי של משה). מכאן משתמע שבעצם מהות העניין, היה בנחש הנחושתי, בודאי באופן בו עבדו אותו הנוהים אחריו, משום עבודה זרה, או לפחות חשש כזה. אלא שבגדרי ההלכה המדוקדקים לא הייתה זו עבודה זרה משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. במקבילה בירושלמי עבודה זרה פרק ג דף מב וכן בתוספתא, עבודה זרה פרק ג הלכה יט, הלשון קצת אחרת: "אמר להן ר' יוסי: הרי הוא אומר: וכתת נחש הנחשתי אשר עשה משה וכו'. אמרו לו: וכי עבודה זרה היא? והלא משה רבינו עשה! מלמד שטעו ישראל אחריו עד שבא חזקיה וגנזו". נראה שיש כאן אמירה קטגורית שמה שמשה עשה, לא

רלב"ג מלכים ב פרק כה פסוק ל⁵

... העשירי, הוא להודיע כי מה שימשך ממנו רע, אף ע"פ שכוון לתכלית טוב, ראוי להרחיקו. ואע"פ שסודר עניינו על יד השלם שבאנשים. וכל שכן כשהיה מביא לעבוד עבודת אלילים. הלא תראה כי נחש הנחשת שנעשה במצות השם יתברך על יד משה רבינו להציל הנשוכים כשיראו אותו, כתת אותו חזקיהו בראותו שהיו ישראל טועים אחריו.⁶

מסכת חולין דף ו עמוד ב

העיד רבי יהושע בן זורז בן חמיו של רבי מאיר לפני רבי, על ר' מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן, והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו.⁷ חָבְרו עליו אחיו ובית אביו, אמרו לו: מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור, אתה תנהוג בו היתר? דרש להן מקרא זה: "וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן" (מלכים ב יח ד). אפשר בא אסא ולא ביערו, בא יהושפט ולא ביערו? והלא כל עבודה זרה שבעולם אסא ויהושפט ביערו! אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו.⁸ מכאן, לתלמיד חכם שאמר דבר הלכה, שאין מזיחין אותו, ואמרי לה: אין מזיחין אותו, ואמרי לה: אין מזיחין אותו.⁹

תוספות מסכת שבת דף נו עמוד ב

לא שייך למימר הכא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו כדאמר בפרק קמא דחולין (דף ז) גבי נחש נחושת שביער חזקיהו. דהתם לא ביערוהו אבותיו שהיו יראים לבערו לפי שעשאו משה על פי הדבור, אבל הכא למה היו מניחים מלבערם.¹⁰

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק יז

ייתכן שיהיה עבודה זרה, מה עוד שזה היה בציווי הקב"ה. אבל בני ישראל אכן טעו אחריו, אם לא בדורו של משה, אז בדורות הבאים. נראה ששוב אנו חוזרים לדברי הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה!

⁵ פירוש זה של רלב"ג (רבי לוי בן גרשום, פרובאנס, מאה 13-14) הוא על הפסוק האחרון של ספר מלכים החותם את תקופת בית ראשון. בדברי סיכום אלה, מונה רלב"ג עשר סיבות ל"תועלות המגיעות מאלו הסיפורים", היינו ללקח ולמוסר השכל מספר מלכים וספרים אחרים בתנ"ך המספרים לנו את תולדות בית ראשון. למה חשוב ללמוד היסטוריה ותולדות עמנו.

⁶ אחת מה"תועלות המגיעות מאלו הסיפורים", אחד הלקחים החשובים שבשבילם נכתב ספר מלכים (וספרי נ"ך אחרים) הוא מה שמכנים היום "מבחן התוצאה". כל מעשה נמדד, בסופו של דבר, בתוצאותיו. גם דבר שכוונתו לטוב והותקן ע"י "השלם שבאנשים", אם תוצאותיו הם מעשים רעים, בפרט עבודה זרה, הוא מעשה שלילי שיש לבטלו. וההוכחה היא מנחש הנחושת שעשה משה ("השלם באנשים") שסופו שהפך לעבודת אלילים. ומי לנו גדול ממשה! אגב, בהקשר לנושא של המסרים הנלמדים מספרי הנביאים והכתובים (נ"ך) וסיבת כתיבתם, ראה מסכת נדרים כב ע"ב: "אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמישה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא". לכתחילה, באידיאל, מוסר התורה הוא מספיק ואין צורך בנביאים ובכתובים. אבל אנו יודעים שיהדות ללא נביאים וכתובים (וללא מדרשים עליהם!), איננה אותו הדבר. ומקום הניחה התורה לנביאים ולכתובים להתגדר בו. ראה כל המשך המדרשים שלהלן.

⁷ הנושא שנדון כאן הוא מעמד אזור בית שאן (עמק בית שאן) לגבי שביעית. רבי, רצה להתיר אזור זה, כדן חוץ לארץ, שיהיה מותר לגדל בו בשנת השמיטה ולאכול מפירותיו בלי קדושת ודיני שביעית. אבל חכמים חלקו עליו "ולא הוה מסתייעא מילתא". ראה המשך הסוגיה בגמרא שם לגבי קדושת הארץ וגבולותיה בימי בית שני.

⁸ ראה דברי הנפלאים של רש"י שם בגמרא: "מקום הניחו - כשיבואו בנינו אחרינו אם לא ימצאו מה לתקן במה יגדל שמם?".

⁹ רבי שמבקש להתיר את אזור בית שאן בשביעית, מסתמך על נחש הנחושת שכתת חזקיהו! מה הקשר? מה גם שזה לאיסור (חזקיהו) וזה להיתר (שביעית)! נראה שהרעיון הוא מקור הסמכות והמשכיות הדורות. הכלל של "הניחו מקום להתגדר בו", בין לאיסור ובין להיתר, מבוסס על כך שמה שאנחנו עושים, כבר היה במחשבה של הראשונים ובעצם הסכימו לעשות כך עוד לפנינו ואנו איננו אלא ממשיכים את קו מחשבתם ומבצעים בפועל את מה שגם הם חשבו לנכון ומשום מה לא עשו. הכל לפי צרכי הדור והשעה. ראה כלל זה גם במכילתא דרשב"י שמות פרק יח פסוק יז, בהסבר מדוע יתרו הוא שזכה ללמד את עם ישראל את מערכת בתי הדין והשופטים: "חביב הוא יתרו שניתן לו מקום להתגדר בו - זה מנוי זקנים". ראה גם יומא עמוד א. ראה ביטוי דומה בנושא הגדולה שנשאיר לבנינו: "הבאים אחרין בהמה ירעו?" (מגילה כח א). ועד כאן מקומו להתגדר בעניין להתגדר בו.

¹⁰ נסביר. פירוש תוספות זה הוא על הגמרא במסכת שבת נו ע"ב שם גם מוזכרים אסא, יהושפט ויאשיהו כמלכים צדיקים שביערו עבודה זרה שהייתה אז ביהודה, ואין שם אזכור של חזקיהו שכיתת את נחש הנחושת. ההשוואה שם היא של מעשי אותם מלכים צדיקים עם שלמה שבנה בסוף ימיו במה לכמוש שיקוץ מואב ולעשתורת שיקוץ הצידונים (מלאכים א יא ז). וזה נושא אחר שקשור בשאלה אם שלמה חטא או לא. מדוע באמת לא ביערו מלכים צדיקים אלה את נחש הנחושת ולא התגדרו במעשה זה (כפי שהגמרא אומרת על חזקיהו)? התשובה היא שכלפי נחש הנחושת שעשה משה "על פי הדיבור" היה למלכים אלה יראת כבוד ולא ראו לערוך השוואה בינו ובין שאר עבודה זרה. ראה דברי תוספות אלה גם על הדף בגמרא חולין ז ע"א הנ"ל. פירוש זה מגונן על אסא, יהושפט ויאשיהו שלא כיתתו את נחש הנחושת, ובה בעת מעצים את מעשהו של חזקיהו שלא נשא פנים גם למשה. צאצאיו של משה עבדו עבודה זרה (דברינו **פסל מיכה**), מעשיו בדומה. ולהלן נראה תשובה אחרת לשאלת התוספות מדוע אסא, יהושפט ויאשיהו לא כיתתו את נחש הנחושת שעשה משה כשראו שהעם נוהים אחריו.

וכן מצינו כי חזקיהו מלך יהודה כיתת נחש הנחושת אשר עשה משה – "כי בעוד הימים ההם היו ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן" (מלכים ב יח ד). ראה משה תיקנו להיות לאות בישראל לזכור נסי אלהינו.¹¹ וכל השנים שעברו מימות משה ועד חזקיהו לא כיתתו אדם לא מלך ולא נביא עד שבא חזקיהו. וכמה ביערו אסא ויהושפט ושאר הצדיקים, מבערי האשרות והבעלים, איך לא כיתתו זה הנחש? ועוד, כמה עתידות אמר משה רבינו ולא היה יודע כי ישראל עתידין להקטיר לו? ולמה הניחו להיות מכשול לישראל?¹² אלא כך דרך העולם, זה בדורו, וזה בדורו, וכולן המשרתים את אלוהינו באמת נקראים עבדיו. ואין דור אחד יכול לתקן כל הדורות, אלא בכל דור ודור שרי ישראל מודיעין לעם ה' דרך ה' ומתקנין ומחדשין ומוסיפין על הראשונים על דרך עבודת אלוהינו.¹³

שכל טוב (בובר) בראשית פרק יז ד"ה ורבותינו דרשו וכן

ואפילו בימי הנביאים לא הלכו אלא אחר קידוש בית דין, שנאמר: "החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב ב) - כזה ראה וקדש. שאין הדבר תלוי בראיית לבנה, אלא בקידוש בית דין על פי חשבון, שיהיו בית דין מעיינין ואומרים: מקודש מקודש החודש. וכתוב: "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגינו". "כי חוק לישראל הוא" (תהלים פא ד) - תחילה, ואח"כ "משפט לאלוהי יעקב" (שם). וכתוב: "זאת עולת חדש בחדשו" (במדבר כח יד), בחדש קבועו בין נראה ובין לא נראה מקריבין קרבנו בזמן קבועו. אפס כי אם לא נראה בזמנו, דקיי"ל כר"א בר צדוק. ובישראל מקדשין את המועדות אפילו שוגגין אפילו טועין הרי הן קדושין וקבועין.¹⁴ ואין אדם יכול לומר: במה דברים אמורים, בנביאים הראשונים כגון משה ואהרן יהושע והזקנים והנביאים, אבל בדורות האחרונים אין יכולין לחדש תיקון. שהרי הוא אומר: "ה' אשר עשה את משה ואת אהרן" (ש"א יב ו), ומצינו שחזקיהו כיתת נחש הנחושת אשר עשה משה, ואנשי כנסת הגדולה הוסיפו שלישיית השקל על מחצית השקל אשר צוה ה' את משה, ואלמלא שקשה להאריך בדברים, יש לגדור מן התורה, ומן התלמוד, שיכולין חכמי הדורות ויודעי השם לחדש תיקון לפי הנראה להם.¹⁵

אגדת בראשית (בובר) פרק יא

... כשחטאו ישראל שלח עליהם נחשים שרפים. כשצעקו אל משה אמר לו הקב"ה: "עשה לך שרף" – וייעש משה נחש נחושת" (במדבר כא ח ט). וכך היה עומד נחש הנחושת. כל זמן שאדם נישך היה מסתכל בו ומתרפא. עד שעמד חזקיהו וראה את ישראל זונים אחריו. אמר: עכשיו כל מי שהוא צריך להתרפאות יהא הולך אצל זה ומניח את הקב"ה! העבירו, שנאמר: "וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה" (מלכים ב יח ד). התחילו לומר: מה אתה עושה? מה שהתקין משה את סותר? אמר להן: כל מי שצריך להתרפאות יסתכל בקב"ה ויתרפא, שנאמר:

¹¹ כוונת משה המקורית כשעשה את הנחש הייתה לטובה, לזכור את ניסי הקב"ה. וזה כמובן משחק מילים על דברי התורה: "ושים אותו על נס" (במדבר כא ח)

¹² משה רבינו לא יכול "להסתתר" מאחרי טיעונים הלכתיים, כגון: "אין אדם אוסר דבר שאינו של" וכיוב'. זה ענין לבעלי תריסין הדנים בהלכות עבודה זרה. וכי לא ראה משה שדבר זה יכול לגרום לנהייה אחרי עבודה זרה? מי שמתנבא קדימה: " ... וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי זָכַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא שָׁמָּה בְּקִרְבוֹ וְעָזְבֵנִי וְהִפָּר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ" (דברים לא טז), צריך היה לראות זאת מראש ולהסיר מכשול!

¹³ מצאנו מקומות רבים בהם נביאים וחכמים ומתקנים ומשנים מדברי מזה. ראה, למשל, סוף מסכת מכות (דף כד ע"ב): "ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל, באו ארבעה נביאים ובטלום". אבל כאן, התיקון הוא ביטול מעשה שעשה משה, לא גזרה שגזר ונביאים המתיקו. כאן זה דבר פסי, דמות ופסל, שעשה משה שכל כך טרחנו להסבירו ובא חזקיהו ומכתת אותו יחד עם הבמות והאשרה, הנידה והטומאה! ועדיין יש צד שווה. נראה שכל הדוגמאות האלה לא באו להמעיט מערכו של משה אלא להגדיל כח חכמי הדור ולהגדיל שמם, כפי שאומר רש"י. ואולי נוכל לומר שמשה טמן ניסיונות לחכמי כל דור, לראות אם יהיה בהם הכח לשנות ולתקן גם דברים שהוא עשה, כאשר הם באמת לתקנת הציבור והדור. (וגם יבוא לבית המדרש ולא יבין על מה הם סחים, מנחות כט ע"ב).

¹⁴ עד כאן דבריו באשר לקידוש החודש שהיה עפ"י חשבון הלוח ולא מפי עדים, כבר בזמן קדום. ויש להלום דברים אלה עם המשנה והגמרא במסכת ראש השנה ועם התפתחות הלוח העברי כפי שמקובל לחשוב. וצ"ע.

¹⁵ ומנין לחכמי הדורות כח זה? מהתורה עצמה שאסרה דברים לדור מסוים וחזרה והתירה אח"כ (וכאן משה "מתיר" וחזקיהו חוזר ואוסר). ראה דברי ספר העקרים (מאמר שלישי פרק טז) שהבאנו בדברינו [ולא יזבחו עוד לשעירים](#) בפרשת אחרי מות: "ואף אנו נאמר כי מה המונע שלא נאמר שתבוא דת אלהית מתרת קצת אסורים, כמו חלב ודם ושחוט חוק, שנאסרו מתחילה כשיצאו ממצרים לפי שהיו שטופים בעבודת השדים והיו אוכלין על הדם ואוכלין החלב והדם, כמו שאמר הכתוב בשחוט חוק ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם (ויקרא י"ז א'). ואחר שנשתכח ענין אותה עבודה מן העולם ושבנו כולם לעבוד את השם יתברך ובטל טעם האסור". ראה שם וגם בתחילת הספר בדבריו על התורה המתחדשת. וראה דברינו מה [שתלמיד עתיד לחדש](#) בפרשת עקב.

"הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו" (תהלים לד ו). וכן הוא אומר: "בה' אלהי ישראל בטח ואחריו לא היה כמוהו" (שם ה).¹⁶

משנה מסכת פסחים פרק ד משנה ט

ששה דברים עשה חזקיה המלך, על שלושה הודו לו ועל שלושה לא הודו לו. גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו. כיתת נחש הנחושת והודו לו. גנז ספר רפואות והודו לו.¹⁷

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: נחש הנחושת איננו הקישור היחידי של משה רבנו עם עבודה זרה. כבר קדמה לו השבועה שנשבע משה ליתרו שהבן הראשון שלו יהיה לעבודה זרה, ראה דברינו [השבועה שנשבע משה ליתרו](#) בפרשת שמות, וכמו כן המדרשים על [פסל מיכה](#) ועל יונתן בן גרשום בן מנשה הלוי ששירת לפניו (שופטים יח ל) שהיה מצאצאי משה רבנו (ראה המדרשים על פסוק זה). אבל זה כולו של חז"ל עם דרשה על "ויאל משה" ועם סמך דק (נר"ן קטנה) מהמקרא. ואילו כאן, בנחש הנחושת, יש יותר מסמך בתורה ובנביאים למעורבות משה בעבודה זרה. עניין זה הוא נושא נכבד שיש לדון עליו בפעם אחרת ומן הסתם כבר דנו בו גדולים וטובים. ואנו רק נחזור אל דברי רלב"ג לעיל שיש להעמיד בסופו של דבר את המעשה ותוצאותיו, כפי שכולנו מבינים בשכל הישר ("פוק חזא מה עמא דבר"), מעל כל אישיות שהיא. גם מעל אישיותו של משה. ואם משה יכול לטעות, אז מי לא?

¹⁶ וכן הוא באוצר המדרשים (אייזנשטיין) לגבי כסאו הפלאי של שלמה המלך, עמוד 528: "... נחש בפיו היה שורק והיו חולי ירושלם מתרפאין מקולו. ר' אלעזר אומר: הוא נחש שעשה משה במדבר, הוא נחש שכיתת חזקיהו מלך יהודה. שאלו תלמידיו את ר' יוחנן: וכי חזקיהו מלך יהודה היה ראוי לכתת נחש שעשה משה במדבר לישראל נס להתרפאות בו, שכן כתוב: "וכתת את נחש הנחשת"? אמר להם: לא היה מכתתו אלא מפני שהיו ישראל מובטחים בו באותם הימים ולא היו מבקשים רחמים מלפני הקב"ה. לכך כיתתו, כדי שיבקשו רחמים מן המקום, שכתוב בו: "מחצתי ואני ארפא".

¹⁷ שני המדרשים האחרונים שהבאנו מצביעים על חוסר האמונה בה' כסיבת כיתות נחש הנחושת. כך ניסינו להסביר את מעשהו של משה בדברינו [נחש הנחושת](#) בשנה שעברה. משה רצה שהנחש יגרום לאמונה וכשראה חזקיהו שאין הדברים כך, ולא רק חוסר אמונה בה' יש כאן, אלא גם נהייה אחרי עבודה זרה – שהטפל נעשה עיקר והמדיום הפך למטרה – ביטל את נחש הנחושת (ועל זה שקודמיו ראו או לא ראו את הנהייה הזו, כבר דברנו לעיל). אם נשוב ונקרא את המשנה בה פתחנו, נראה דבר נוסף שקשור בענייני רפואה שחזקיהו גנז והעלים. ספר רפואות. מה הייתה שם הסיבה? שלא היו עוד מובטחים בקב"ה ולא נשאו עיניהם כלפי מעלה לבקש רחמים, או שמא גם שם היה אבק עבודה זרה? בתשובה לשאלה זו נחלקו שני הררי עולם: רש"י ורמב"ם: מה הסיבה לגניזת ספר הרפואות ע"י חזקיהו? רש"י, בגמרא פסחים נו ע"א, אומר: "לפי שלא היה לבם נכנע על חולים אלא מתרפאין מיד". אבל הרמב"ם (שהיה רופא!), בפירושו למשניות במסכת פסחים, יוצא חוצץ נגד דעה זו ואומר: "ספר רפואות, היה ספר שהיה בו סדר רפואות במה שאין מן הדין להתרפות בו, כגון מה שמדמין בעלי "הטלסמאת" שאם עושיין "טלסם" בסדר מסוים מועיל לחולי פלוני וכיוצא בזה מדברים האסורים". וכבר הבאנו עניין זה בהרחבה בדברינו [רפוא ירפא](#) בפרשת משפטים. מה שמעניין אותנו כאן, האם גם לגבי נחש הנחושת תימשך מחלוקת זו; רש"י יאמר שחזקיהו ביטל אותה בשל מיעוט באמונה בה' (ראה דבריו בראש הדף על שמו נחושתן) ואילו הרמב"ם יאמר שהיה בו עבודה זרה, או לפחות חשש (אביזר) עבודה זרה.